

Z PREHISTORIE SEVERU

Hällristningar – skalní rytiny z doby bronzové

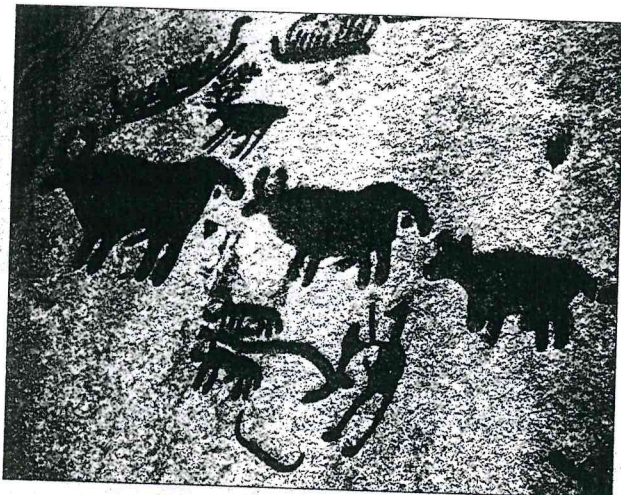

Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO zahrnuje v současné době 690 pamětihodností. Dvacet tři z nich se nachází v severských zemích, z toho jedenáct ve Švédsku. Jednou z nejpozoruhodnějších švédských kulturních památek jsou skalní rytiny z doby bronzové – *hällristningar*.

Většinu artefaktů najdeme na západošvédském pobřeží v oblasti Tanum v kraji Bohuslän. Tato oblast se vyznačuje největší koncentrací skalních rytin v Evropě. Památka byla zapsána na seznam UNESCO v roce 1994 jako „jedinečný příklad vysoce kvalitního umění doby bronzové“.

Množství prehistorických hrobů potvrzuje, že oblast Tanum byla v době bronzové hustě zalidněna (doba bronzová byla ve Skandinávii v období 1800-500 př. n. l., ve střední Evropě začala doba bronzová asi o 500 let dříve). Díky archeologům víme, že lidé na Severu před třemi tisíci lety žili ve velkých několikageneračních domech, nosili volný oděv z hrubé tkaniny a ženy si potrpěly na komplikované účesy. Půdu obdělávali jednoduchým dřevěným náčiním, pěstovali obilí, chovali psy, kozy, ovce, koně, hovězí dobytek a prasata. Pomocí oštěpů, luků a šípů lovlili divokou zvěř, chytali ryby a sbírali lesní plody a ořechy.

Bronz – slitina přibližně 90 % mědi a 10 % cínu – se dovážel z kontinentální Evropy a zpočátku se používal pouze k výrobě zbraní a šperků. Předměty

z bronzu měly rituální charakter a archeologové je nacházejí především na obětištích a v hrobech. Mrtví dostávali s sebou na poslední cestu kromě šperků a zbraní také obilí, dobytek, povozy a pluhy. Se změnou způsobu pohřbívání kolem roku 1000 př. n. l. se objevují zápalné oběti, na konci mladší doby bronzové jsou obětováni i lidé.

Ve společnosti, která neznala psaný jazyk, mělo velký význam vyjádření pomocí obrazu. Výtvarné sdělení mohlo umocnit vyprávění, zařikávání či modlitbu. Rituální záležitostí bylo zřejmě i samotné tesání obrázků tvrdým kamenem či bronzovým dlátem do skalních plošin na mořském břehu. Proč se dnes skalní rytiny nacházejí uprostřed lesů několik kilometrů od pobřeží, je nasnadě: před třemi tisíci lety bylo podnebí ve Skandinávii mnohem mírnější, asi jako nyní v jižní Francii, a mořská hladina ležela přibližně o dvacet metrů výše než dnes. Rytiny jsou většinou orientovány jižním a východním směrem, tedy ke slunci, které jejich výtvarné sdělení magicky umocňuje, často spolu s praménky vody stékajícími po plošinách. Výběr zobrazovaných objektů podléhal velmi přísným pravidlům. Nejčastějšími motivy jsou okrouhlé obětní jamky, lodě, zvířata, různé kruhové symboly, štíty a oštěpy. Zobrazované osoby jsou v naprosté většině mužského pohlaví, se zdůrazněným falem a nesoucí zbraň. Poměrně často se objevují lidské stopy, které měly pravděpodobně symbolizovat přítomnost vyšší moci. Běžné lidské činnosti nejsou až na několik výjimek vůbec zobrazovány. Badatelé z toho usuzují, že skalní rytiny měly v době svého vzniku vysoce symbolický, obřadní či sakrální charakter. Je pravděpodobné, že mnohonásobně opakovaný a často několikrát za sebou prohlubovaný motiv divokého zvířete vyjadřoval touhu lovce po dobrém úlovku, uctívání obrazu pluhu mohl být poděkováním za dobrou úrodu. Loď je možno chápat jako symbolický dopravní prostředek z pozemského světa do říše mrtvých, o čemž svědčí i prehistorické kamenné hroby s půdorysem ve tvaru lodi.

Skalní rytiny jsou dnes pro lepší viditelnost vyplněny speciální červenou barvou, ale není známo, zda byly vybarvovány i v době svého vzniku. O jejich udržování se starají zaměstnanci muzea Vitlycke, které jeden z nejvýznamnějších deníků Dagens Nyheter označil za nejlepší švédské muzeum loňského roku. K nové budově muzea, která byla otevřena v roce 1998, přibyla loni velice sugestivní ukázka osady z doby bronzové s replikami dvou vícegeneračních domů a několika chatrčí pro dobytek.

text a foto Zdeněk Lyčka